

I

Експлоатација вечитих и опсесивних литерарних тема и њихове варијације карактеристичне су појаве у савременој књижевности. Уметничко одевање и надградња те старе приче поступак је који Мелетински назива митологизмом. А “смисао митологизма 20. века није само и није толико у разоткривању закржљалости и изопачености савременог света колико у очитовању извесних непромењивих вечних исходишта, позитивних или негативних, која се називу кроз бујицу искуствене свакидашњице и историјских промена.”²¹ Отелотворење вечних прототипова у различитим епохама и различитим културама наглашава оно универзално у сваком човеку. Оно осликава човеку бит повезујући на тај начин читаво човечанство на једном вишем нивоу. Тако и Стајгер тврди да се приликом тумачења не сме занемарити поређење различитих књижевних дела јер “нас оно уверава да је људско увек отворено људскоме, чак и преко понора простора и времена.”²²

У савременим делима где је мит заогрнут доламом стварности, митско и свакодневно посведочују апсолутну корелацију. Писац гради јединствену слику стварности, сматра Срба Игњатовић. Да ли ће читалац посегнути за митским или рационалним тумачењем остаје му да сам одлучи. Игњатовић уводи интересантан термин “оживљени мит, који је обновљена праприча. У таквим делима мит “живи”, јер се јавља без културне дистанце на коју смо навикли. И не пореди се ни са каквим другачијом значењиским творевинама. Он нас преко таквих дела опчињава снагом неусахлог идентитета који није само изворан, а секундарно поетичан. И зачудан, већ је и сам унеколико збиљска, а не само уметничка ствар.”²³

И код Киша “оживљени мит” игра своју улогу. Он је уткан у игру фактографских чињеница и маште. Враћајући се до самих корена људске егзистенције и надозвукујући се на већ постојећа искуства Киш тумачи и обнавља “већне теме”, уклапајући их на високо уметнички начин у савремену мисао.

Доминантна тема уметности и свих књижевних традиција - смрт држи на окупу девет новела под насловом “Енциклопедија мртвих”, док истоимена новела представља језгро збирке. Сам наслов могао би изразити тежњу читавог Кишовог стваралаштва, а то су управо вечита тема смрти и тежња читавог Кишовог стваралаштва, а то су управо вечита тема смрти и тежња читавог Кишовог стваралаштва, а то су управо вечита тема смрти и тежња за енциклопедијским идеалом. Поткрепљујући чињеницу да су “вечне теме” неизбежне, Киш каже: “хтео сам да покажем како у врло различитим епохама постоји непокретна константа, свеprisутност љубави и смрти.”

Иако је књижевна врста о којој ће овде бити речи несумњиво новела, она је истовремено и грађа једног романа. Наиме, основно обележје поезике Кишове прозе јесте поезика сажимања или згушњавања, која је и овде оставила трага. Како је прича о Б.М.-у оно што би задовољило класичну дефиницију романа: “живот човека од рођења до смрти”, згуснута на простору од тридесетак страница у књижевној врсти која би требало да означава “исечак из живота, овде постоје знатне новине. Значи, новела је постала згуснут и сажет роман. Поступак је обрнут од општепознатог да роман настаје од новеле. Дакле, новела може настати сажимањем романа, како то примећује Делић Јован у својој књизи “Књижевни погле-

ди Данила Киша”. Међутим, то није случајно. Сажимање романа на обим приче сугерише поступак енциклопедије. и то зато што је енциклопедијска форма “пишчево дубоко уверење да таква скраћена или сажета форма, форма под највећим могућим интелектуалним притиском, рађа садржину пуну нових значења, готово филозофске напетости.”²⁴

Та сажетост енциклопедијског израза може имати и митски квалитет. Када говоримо о таквој врсти језика која готово достиже сентенциозност, онда је реч “о сажетости као својеврсном митском квалитету чијим посредством уметност настоји да конкурише универзалности божанских изрека.”²⁵

Тенденција енциклопедијског идеала уочава се и у ранијим његовим делима. У “Поетици” он каже: “мој идеал је био и остаје до дана данашњег, књига која ће се моћи читати, осим као књига при првом читању, још и као енциклопедија, што ће рећи: у наглom и вртоглавом смењивању појмова по законима случаја и азбучног (или неког другог) следа где се једно за другим тискају имена славних људи и њихови животи сведени на меру нужности (...).”

Киш је писао литературу која почива на стварности. Позадина готово сваког његовог прозног дела јесте неки догађај - историјски или приватан. Међутим, новела “Енциклопедија мртвих” представља најчуднији корак који је он учинио у коришћењу документа. и то из разлога јер се овде ради о фантастичној прози. Киш тврди да је хтео да начини неку врсту метафизичке прозе и да јој да документарни карактер, иако су то две противречне ствари. На тај начин је својој фантазији дао документарну вредност. У пишчевом поговору збирке наводи се да је неких шест месеци, пошто је особа којој је прича посвећена сањала тај кошмарни сан, у једном магазину са поднасловом “Архиве” био објављен чланак који потврђује причу о Енциклопедији мртвих.

Био овај чланак истинит или фиктиван, у “Енциклопедији живих религија” стоји следећи податак: “Ритуални центар мормона је храм у Солт Лејк Ситију. Тамо су смештени родословни црквени записници, први светски генеалогички архив. Ови записници воде се изузетно пажљиво пре свега због институције крштења мртвих.”²⁶

Киш у париском стану, 1989.

Дакле, неоспорна је чињеница да Енциклопедија мртвих заиста постоји. Овај податак веома је битан за однос књижевности и стварности, на чему Киш инсистира и које је веома интересантна одлика његовог стваралаштва а о чему ће бити речи касније.

Новела започиње нараторкиним описом путовања у Шведску “на позив института за позоришна истраживања”. После врло кратког описа својих активности прелази на централни догађај. Њен водич, госпођа Јохансон, одводи је у библиотеку, која убрзо поприма обресе једног метафизичког места. Затим открива да је просторија, која у њој изазива језу, уствари простор где се чува Енциклопедија мртвих. Брзо схвата систем по ком су томови поређани и зури у просторију под словом М, како би нашла податке о свом недавно преминулом оцу. Зашто је Киш изабрао баш оца за изгубљену блиску особу? Познато је да је трагање за изгубљеним оцем лајт мотив Кишовог стваралаштва. Овде се такође ради о једној врсти потраге за изгубљеним оцем.

Дакле, она налази том у чијем је садржају одредница Ђ.М.-овог живота и тада се отвара један нови хоризонт. Пред њеним, а и читаочевим очима заискрила је једна нова прича-живот њеног оца. Како и она то наводи у реченици: “онда сам видела, као да се све то на моје очи одвија...” Његов живот згуснут је на свега два ступца, али ништа није изостављено. Она каже: “али оно што чини ту енциклопедију јединственом на свету - не само зато што је уникатна - то је начин на који су описани људски односи, сусрети, пејзажи; оно обиље детаља од којих је састављен људски живот (...) јер тамо је све записано. Све.” Нараторка даље објашњава начин на који су подаци о једном људском животу представљени у Енциклопедији. Битно је само назначити да је у пасусу који следи садржан Кишов списатељски идеал о ком је било речи. “Није, међутим, мање чудо од њиховог тајног деловања ни њихов стил, тај невероватни амалгам енциклопедијске лапидарности и библијске речитости. Ево, овај штури податак што га налазим у својој свесци онако како сам га записала, тамо је, на простору од неколико пасуса, згуснут до те мере да се у духу оног који чита појављује за час, као мађијом, сунцем озарен предео, брзо прелетање слика.” Пред крај одреднице нараторка ће угледати један необичан цвет “налик на неку голему ољуштену и распуклу поморанџу, испресецану танким црвеним линијама попут капилара”, за који пише да је основни цветни потив на сликама њеног оца.

Затим је прочитала пасус у коме је писало “да је Ђ.М. почео да слика у том часу када се у њему појавио први симптом рака. Да се, дакле, “његово опсесивно сликање цветних мотива поклапа са развојем болести.” Затим, следи нагли преокрет - нараторка се буди, те цела прича о енциклопедији добија имагинарни тон. Међутим, нацртавши по сећању цветни мотив односи га доктору који потврђује да је сарком у утроби њеног оца изгледао управо тако и да је ефлорација трајала годинама. Ту се може разазнати једна опсесивна тема Киша: “однос болести и уметничког стварања.” Ту паралелу Киш сматра судбинском и она му потврђује његово схватање књижевности и стваралачког процеса; књижевности као болести, што и експлицира: “писање није безазлен посао, већ паралелан живот и замена за живот, чак други живот.” Познато је да је Киш доживео сличну судбину. оболео је од рака у време писања збирке. Поводом тога он наводи: “моја болест је трагање за апсолутним посредством књижевности. Књижевност као чежња за неким другим животом, књижевност писања телом, књижевност која почиње да води сопствени живот, књижевност као болест.” Управо та невероватна повезаност књижевности и стварности, сна и јаве код Киша добија једну

метафизичку димензију. Чак и изненадно откриће чланка “Архиве” он сматра знаком постојања паралелних светова. Управо тај однос књижевности и стварности иницира повезаност свега са свим, повезаност на једном космичком нивоу, повезаност снова са божанским провиђењем.

II

Структура ове новеле је веома интересантна и наводи на релевантне закључке. Наиме, лако се може уочити да је новела симбиоза три времена која егзистирају у тексту. То су:

- садашње, реално време, време буђења (крај новеле);
- иреално време, време сна, пут и боравак у Шведској (почетак новеле);

- прошло време, очев живот, који у овом случају егзистира у сну тј. иреалном времену (средишњи део новеле).

Уколико бисмо хтели да направимо схематски приказ ове идеје, симболички бисмо то могли представити као три концентрична круга.

Симбол круга је многозначан и наговештава многе идеје. Судећи по “Речнику симбола”, једно од значења три концентрична круга јесу три времена: прошло, садашње и будуће. У овој схеми сан би могао преузети улогу будућег времена из два разлога: прво што “сан као пророчанство” (Речник симбола) јесте прикривена порука о неком критичном догађају прошлом или будућем; а друго зато што сан прејудуцира постојање Енциклопедије мртвих. Ово јединство три времена као обликовни поступак новеле, на неки начин, је Киш експлицирао у самом тексту. Пошто је, описујући начин на који је састављана Енциклопедија мртвих, износио свој списатељски идеал (као што смо то раније видели), тако и у овом одељку описа текста Енциклопедије, он каже: “све су то посебни параграфи, свако је раздобље дато у некој врсти песничке квинтесенције и метафоре, не увек хроношки, него у некој чудној симбиози времена, прошлог, садашњег и будућег.” Значи да ова схема три времена није сасвим случајна.

Затим, значење круга са тачком у средини представља потпуно циклично савршенство. Са овим се поклапа и симболика броја три. Број три је израз свеукупности и апсолутне довршености. Ово би се могло протумачити на следећи начин: људски живот представљају опозиције: реално/иреално, сан и јава, материјално/метафизичко. То су неодојиви елементи који сачињавају човека и његово постојање. Ту чињеницу је и Киш покушао да истакне описом односа књижевности и стварности. Преплитање ова три круга симболише преплитање сна и јаве и то тако што буђењем никако није потиснут свет сна, већ је приказан као врховна истина. Најпримарније значење симбола круга можемо приписати цикличкој представи света. Циклична концепција је израз универзалне поновљивости како улога, тако и ситуација у животу.

“Иста универзална симболизација вечних метафизичких исходишта у историјској равни преокреће се у идеју о цикличним понављањима.”⁸ Живот је круг, све се враћа на почетак и нема онога што се већ није догодило. Та ритуално - митолошка поетика, понављања подсећа на непрекидно смењивање живота и смрти. Управо зато, у прилог концепцији цикличности иде своју метафизичку суштину свако наслуђује. Свест о смрти је типично митски топос. Као потврду оваквом схватању света навешћемо неколико делова из текста новеле који кажу да је човек једино биће које слугује свој крај.

“Као што ће стајати и над његовим гробом, погнуте главе са шеширом у руци, размишљајући о пролазности људског трајања.”

“ (...) сваки човек - макар био мање склон тихом медутирању од мога оца - постаје филозоф уколико је филозофија размишљање о смислу човековог постојања.”

“Немам снаге нити да вам описујем онај поглед којим се опростио са мном на степеништу болнице дан-два пред операцију. У њему је сажет читав живот и сав ужас сазнања о смрти. Све што жив човек о смрти може знати.”

Линеарна концепција насупрот цикличкој заступа схватање света од постанка до његовог уништења. Интересантно је приметити да је поред неоспорно присутне цикличке концепције о свеопштем понављању овде присутна и супротна мисао. Киш је, у свом стваралачком опусу, иначе заокупљен описом онога што је универзално и онога што је индивидуално и непоновљиво. Оно што примећује Михајло Пантић (у свом предговору збирци у издању Књига-комерц, Београд) иде, пак, у прилог линеарној концепцији. То је да се Данило Киш укључује у шири круг есхатолошких писаца који су опседнути нестатком света. А став новеле “Енциклопедија мртвих” где се управо истиче универзално и јединствено, могао би се свести на исказ да се све дешава само једном, а то једно се дешава увек.

Тако је Киш ујединио обе концепције схватања света. То није случајно, јер “за савремену поетику митологизовања карактеристично је сумирање и изједначавање савсим различитих митолошких система са циљем да се нагласи њихов метамитолошки вечни смисао.”

Нараторкин сан одласка у простор где се чува Енциклопедија у митолошкој равни одговара чувеном миту “силаска у царство мртвих”. Чиме бисмо поткрепили ову тврдњу? Подземни свет чији је владар Хад у неколико се слаже са описом библиотеке у којој борави јунакиња. Чувар подземља је Кербер, наказни пас који симболизује страх од смрти. Две основне карактеристике подземља су мрак и хладноћа.

“ (...) тамо сунце никад не сија...” (Речник грчке и римске митологије)

“То је место таме и хладноће” (Речник симбола)

У нашој причи библиотека такође има чувара кога и сама нараторка назива Кербером. “Држао је у руци велику алку с кључевима, као онај чувар који нас је, дан раније, увео у Централни затвор на представу Годоа. Моја домаћица ме предаде у руке овом Керберу...” Затим каже: “чула сам како се иза мене окреће кључ у брави; тако се нађох у библиотеци као у казамату.” Како је казамат подземна тамница, може се претпоставити да је мрачна и хладна. Додуше, постоје још два њена исказа која би употпунила ову слику и приближила је опису подземља.

“Чула сам како ми кораци одјекују вишеструким ехом који се губио негде у *мрачној даљини*.” “Ето шта је остало у мом сећању из те лектуре, ето шта је остало у мојим белешкама записаним на брзину, *премрзлих прстима*.”

Пошто смо дочарали физичку слику подземног света, можемо напоменути да библиотека свакако представља

“свет мртвих”, будући да је испуњена књигама где су исписани животи умрлих. Мртви ту на симболичан начин пребивају. Шта је то што мотивише силазак у свет мртвих? Осврнућемо се на најстарије митове. Орфеј одлази по Еуридику, Гилгамеш посећује енкидуа. У питању је стога губитак драге особе и љубављу мотивисана потрага за њом. Нараторка такође силази у подземље гоњена болом због губитка драге особе. Већ смо приметили да је љубав један од елемената овог мита. У Орфејевом случају љубав мушкарца и жене, у Гилгамешовом пријатељска а у нашем случају родитељска. У старим је митологијама богиња љубави често имала хтонско обележје. То би симболизовало нераскидиву везу љубави и смрти, коју имамо у овом случају.

Није Киш случајно сместио овај мит у однос сан/буђење. Наиме, “митолошки сан увек репродукује неки велики архетип.” (Речник симбола)

Буђење симболише излазак из света мртвих и повратак у свет живих. Значајна је и појединост да Мелетински сматра да је однос сан/буђење еквивалентан односу смрт/васкрсење и то постаје основна “метафора” цикличног схватања историје. Али која је сврха мита одласка у подземље? Јунаци долазе у директан додир са смрћу, схватајући њену неминовност. Орфеј се враћа без Еуридике, Гилгамеш схвата да не може извећи смрт и одлази у Урук “а смрт га уграби у сјајној дворани његове палате”. А нараторка “Енциклопедије мртвих” враћа се у свет живих са стравичним цртежом очевог саркома, који потврђује истинитост сна, односно стварно постојање света мртвих и немогућност да се побегне од смрти.

Мисао да свако име има место у вечности и да ни један детаљ није промакао неком свевидећем оку стара је вероватно колико и само човечанство. Прозлазећи кроз време и различите књижевне традиције ова идеја се јавља у многим облицима. Њена суштина, пак, остаје иста и увек је актуелна - човек није само случајно ту и његово трајање није узалуд, ниједна суза није сувишна, ни један врисак није без свог еха. Ово прастаро човеково надање на интересантан начин уобличено је у “Енциклопедији мртвих”. Задатак посматрања и бележења сваког људског живота узела је на себе нека мистична секта у циљу да се сваком бићу да једнако место у вечности. Илустрације ради наведемо неколико паралелних примера где се овај мотив јавља на различите начине.

Меша Селимовић у роману “Тврђава”: “Осећао сам да време није само протикање већ и присуство. Видљиви траг нечије руке што је давно записала неравне редове...”

Иво Андрић у песми “Спас”:

“А Спас, коме се као гоњена звер и човек нада,
Говори светлошћу и непролазном хармонијом
да нико није заборављен и сам.”

Херман Хесе у роману “Степски вук”: “Али у вечност исто тако иде и слика сваког истинског дела, снага сваког истинског осећања, иако то нико не зна, не види и не записује.”

Милош Црњански у својој “филозофији суматраизма” истиче космички принцип повезаности, свеопшту везу ствари и бића. Ништа није узалуд - све има свој смисао негде.

Ову идеју, на нешто другачији начин представљену налазимо и у Библији. Овде више није у питању недефинисано Нешто, човека у потпуности види свеомоћни Бог. Псалмиста Давид зна зато да његово мучење није узалудно.

Псалам 56:8. “У тебе је избројено моје потуцање, сузе се моје чувају у суду код тебе, оне су у књизи твојој.”

Достојевски сматра да ни једна суза проливена у

самоћи није узалудна. То тврди у роману "Браћа Карамазови": "А ако те сви оставе и силом истерају, ти, кад останеш сам, падни на земљу и љуби је, натопи је сузама својим и даће земља плода од суза твојих, па макар те нико не видео и не чуо у самоћи твојој." Овај исказ уобличава идеју о којој је реч на библијски начин. Како то закључујемо? "Падни на земљу, љуби је, натопи је сузама својим..." је типична слика молитве понизности покајника. Та човекова понизност пред Богом карактеристична је за стваралаштво Достојевог. То потврђује и Андре Жид у својим предавањима: "Од првог сусрета он је мислио да има нечег вишег, не само у односу на њега, већ на цело човечанство, нечег божанског...Та понизност о којој сам вам говорио у почетку, припремала га је за подређени положај према ономе што је признавао за више. Он се пред Христом дубоко поклонии..."¹⁰⁰ Понизност коју је Достојеви осликао у горе наведеном одељку јесте суштинска важност у хришћанству у следећим примерима:

"Бог се супротставља охолома, а понизнима даје благодат." *Еванђеље по Матеју*, 23:12

"Ко уздиже самога себе биће понижен, ко унизи самог себе" Други део одељка "(...) натопи је сузама својим" такође је карактеристичан хришћански мотив. Покајници плачу пред Господом.

Јаковљева посланица, 4:9

"Осетите своју беду тугујте и заплачите"

Да бисмо још боље илустровали тај део о плачу, навешћемо још једну мисао Достојевог из романа "Зли дуси": "Кад будеш натопио земљу сузама, кад их будеш жртвовао, твоја туга ће нестати истог тренутка и ти ћеш бити потпуно утешен." Овде је библијски подтекст више него очигледан. Упоредимо овај цитат са *Другом књигом о царевима*, 20:3-5

"(...) И плака Језекија веома. И Исаија још не беше отишао до половине двора, а дође му реч Господња говорећи: врати се и реци Језекији, вођу народа мојега овако вели Господ Бог Давида оца твојега: чуо сам молитву твоју и видео сам сузе твоје; ево исцелићу те..."

Дакле, Бог види сузе свог створења, теши га и услишује његове молитве. Није ли то основна мисао наведених цитата Достојевог.

Видели смо на какве је све начине могуће уобличити идеју Енциклопедије, идеју да ништа није безвредно и бесмислено. На крају истакнимо како то потврђује и нараторка новеле: "Хтела сам да запишем што више података о свом оцу како бих могла да имам, у часовима очајања, неки доказ о томе да његов живот није био узалудан, да има још на свету људи који бележе и вреднују сваки живот, сваку патњу, свако људско трајање. (Утеха, макар каква да је.)"

Из идеје да ни један људски живот није бесмислен проистиче мисао о непоновљивости људског живота, сваког људског живота. Та непоновљивост даје узлазну интонацију оној концепцији о свеопштем понављању, а том безличном кругу историјске море даје један лични тон. То је и поента ове новеле, као што каже нараторка: "Јер - а то је мислим основна порука састављача Енциклопедије мртвих - никад се ништа не понавља у историји људских бића, све што се на први поглед чини да је исто једва да је слично; сваки је човек звезда за себе, све се догађа увек и никад, све се понавља бескрајно и непоновљиво. (Стога састављачи Енциклопедије, тог величанственог споменика различности инсистирају на појединачном, зато им је свако људско створење светиња.)"

"У питању је управо та опсесивна идеја састављача о непоновљивости сваког људског створа, о јединствености сваког догађаја."

" (...) и никад више, никад, неће у другој половини 1935. боравити неки Ђ.М., геометар у пожаревачкој касарни и цртати планове поред пећи, размишљајући о томе како је приликом једног ноћног марша, пре два-три месеца угледао море."

Из овога видимо да Киш инсистира на томе да се све понавља осим човекове индивидуалности. Ова идеја има библијску позадину. У веома живом односу између Бога и човека, који је описан у *Библији*, наглашава се управо посебност појединца. То се може закључити из тога што се Бог својим слугама углавном објављује лично или преко пророка, али и у том случају обраћа им се појединачно и најчешће их назива именом. Обзиром да име/име и презиме идентификују човека, а и да је именовање често схватано као еквивалентно стварању, онда се јасно може видети да је свака личност засебно истицана као таква. Наведимо неколико примера:

Књига пророка Исаије, 43:1

"(...) не бој се јер те откупих, позвах те по имену твојом; мој си"

145:4 "(...) прозвах те именом твојим и презименом твојим."

Прва књига Самуилова, 3:10

"А Господ дође и стаде и зовну га као пре: Самуило! Самуило! А Самуило рече: говори Господе, чује слуга твој."

Књига пророка Јеремије, 1:11

"После ми дође реч Господња говорећи: шта видиш, Јеремија? И рекох: видим прут бадемов."

Дела апостолска, 10:13.14.

"И глас му довикну: устани, Петре, закољи и поједи. Петар, пар, рече: нипошто, Господе..."

И још 9:3-5

"Али када се путујући приближио Дамаску, обасја га одједном светлост са неба, те паде на земљу и чу глас како му говори: Савле, Савле, зашто ме гониш? Он, пак, рече: ко си, Господе? А он: ја сам Исус кога ти гониш."

Тако смо видели да се овде строго поштује човекова посебност и непоновљивост.

Суштински мотив ове новеле, као и целе збирке, па и лајт мотив Кишовог стваралаштва јесте смрт. По њему литература не може да избегне смрт јер је "суштина човека управо свест о сопственој смрти." Поставимо питање какву природу смрти заступа Киш и да ли је уопште смрт обојена негативним тоном.

Најчешће мишљење јесте да је смрт "апсолутни свршетак нечег позитивног и живог" (*Речник симбола*). Друго, ређе мишљење заступа идеју да је смрт "капија лепшег света". Ова два мишљења репрезентују две основне библијске концепције смрти - прва је старозаветна, а друга новозаветна. Природа старозаветне смрти је последица првог греха и она је застрашујућа. Ишчитаћемо то из следећих стихова:

Прва књига Мојсијева, 3:19

"Са знојем лица свог јешћеш хлеб докле се не вратиш у земљу од које си узет, јер си прах и у прах ћеш се вратити."

Псалм, 49:15

"Али ће их као овце затворити у пакао, смрт ће им бити пастир."

Друга Самуилова, 14:14

"Јер ћемо доиста помрети, и јесмо као вода која се проспе на земљу и више се не може скупити."

Књига о Јову, 14:1.2.

"Човек (...) као цвет ниче, одсеца се и бежи као сен, и не остаје. (...) а човек умире изнемогао и кад издахне човек, где је?"

Знатна промена се, међутим, уочава у схватању смрти у *Новом Завету*; доласком Христа, Месије, Спаситеља, који је надвладао капије смрти. Христ је једини који се

ухватио у коштац са старим непријатељем људског рода и изашао као победник.

Дела апостолска, 2:24

“Али га Бог ослободи смртних болова и подиже га, јер није било могућно да га смрт држи.”

И још 2:31.32.

“Нити је био остављен у царству мртвих, нити му је тело иструлило. Овога Исуса Бог је васкрсао чему смо ми сведоци.”

Тиме је природа смрти знатно предимензионисана те новозаветни човек схвата смрт као повратак у изгубљени рај. Томе сведоче следећи стихови.

Еванђеље по Јовану, 11:25

“Рече јој Исус: ја сам васкрсење и живот; ко верује у мене - и ако умре живеће.”

Посланица Филипљанима, 1:21-24

“Јер је Христ за мене живот а смрт добитак. (...) мучим се с две стране: имам жељу да умрем и да будем с Христом, што је куд и камо боље, али остати у телу то је потребније ради вас.”

Посланица Јеврејима, 2:14.15.

“Како пак деца имају учешћа у крви и плоти, тако и он (Христ) узме учешће у томе да смрћу обеснажи онога што има власт над смрћу тј. ђавла и да избави оне који су страхујући од смрти целог живота били у ропству.”

Сада би ваљало утврдити природу смрти у “Енциклопедији мртвих”.

У утроби Б.М.-а, нараторкиног оца, се појављује смртоносни сарком у облику цвета. Дакле, јављају се две опречне тенденције у једном облику - смрт и цвет. Цвет као симбол, између осталог, означава еденско стање и повратак том праисконском стању. Сарком у облику цвета, својом суштином изазива смрт, а својим обликом указује на рај, рајско стање. Значи, смрт се може схватити као повратак у изгубљени рај, код Бога. Она је овде новозаветне природе. Има и у новели једна мисао која поткрепљује ову тврдњу.

“(...) о онима који су завршили свој земаљски пут и упутили се ка вечном трајању.” Из овога се закључује да смрт није сврштека, већ нови почетак, почетак вечитог трајања.

У овом сјајном палимсесту открили смо слојеве старе књижевности, древних митова, вечне мотиве, као и сјајно познавање модерне књижевне мисли. Тај изузетно књижевно-културни мозаик, приказан кроз призму савременог живота, реализован је јединственим коришћењем језика, потпуним савршенством речи.

У игри стварности и маште он приказује целокупно искуство цивилизације, свдећи га на микрокосмос једне индивидуе, наглашавајући на тај начин како посебност тако и крхкост сваког људског биће. “Енциклопедија мртвих” позива на размишљање, у тишини, о божанској бити у човеку, о његовом месту у свемиру, о неком другом свету, који је ту близу нас, иако давно заборављен.

ЛИТЕРАТУРА

(1) Делић, Јован. “Књижевни погледи Данила Киша”, Београд, Просвета, 1995.

(2) Делић, Јован. “Кроз прозу Данила Киша”, БИГЗ, 1997.

(3) Игњатовић, Срба. “Књижевност и нови мит”, Нови Сад, Братство-јединство, 1988.

(4) Мелетински, Е.М. “Поетика мита”, Београд, Нолит, 1985.

(5) Стајгер, Емил. “Умеће тумачења”, Београд, Просвета, 1978.

(6) Пантић, Михаило. “Енциклопедија мртвих - прича и смрт”, предговор збирци у издању Књига-комерц, Београд, библиотека Књижество

(7) Жид, Андре и Жирар, Рене. “Достојевски”, Нови Сад, Књижевна заједница, 1994.

(8) *Речник симбола*, приредили: Крсто Миловановић и Томислав Гаврић, Крагујевац, Народно дело, 1994.

(9) *Речник грчке и римске митологије*, приредили: Драгослав Срејовић и Александрина Чермановић, Београд, Српска књижевна задруга, 1992.

(10) *Енциклопедија живих религија*, Београд, Нолит, 1990.

Белешке:

1 Мелетински, Е.М. “Поетика мита”, Београд, Нолит, 1985.

2 Стајгер, Емил. “Умеће тумачења”, Београд, Просвета, 1978.

3 Игњатовић, Срба. “Књижевност и нови мит”, Нови Сад, Братство-јединство, 1988.

4 Делић, Јован. “Књижевни погледи Данила Киша”, Београд, Просвета, 1995.

5 Игњатовић, Срба. “Оживљени мит”, Нови Сад, Братство-јединство, 1988.

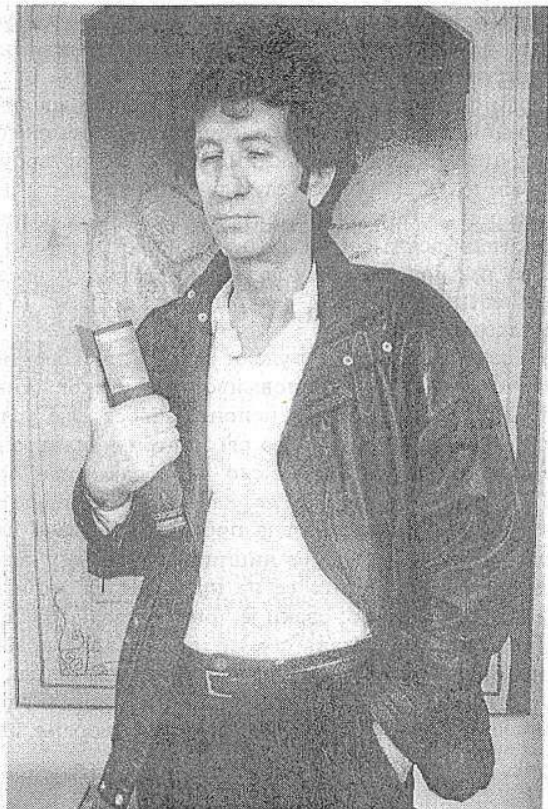
6 “Енциклопедија живих религија”, Београд, Нолит, 1990.

7 Делић, Јован. “Књижевни погледи Данила Киша”, Београд, Просвета, 1995.

8 Мелетински, Е.М. “Поетика мита”, Београд, Нолит, 1985.

9 Мелетински, Е.М. “Поетика мита”, Београд, Нолит, 1985.

10 Жид, Андре /Жирар, Рене. “Достојевски”, Нови Сад, Књижевна заједница, 1994.

Киш у својој радној соби, 1989.